

зоўнік павінен перакладацца як згодна з: згодна з распараджэннем. Аднак у перакладах можна адзначыць памылкі тыпу згодна распараджэнню, згодна распараджэння. Гэтыя формы з'яўляюцца калькамі рускіх формаў, а апошняя няправільная і з пункту гледжання граматычных правіл рускай мовы.

Улік названых асаблівасцяў дапаможа зрабіць пераклад адэкватным не толькі наводле сэнсу, але і адпаведным нормам беларускай літаратурнай мовы.

Т.М. Смольская

Мінск (Беларусь)

АСАБЛІВАСЦІ ПЕРАКЛАДУ ТЭКСТАЎ ПА СПЕЦЫЯЛЬНАСЦІ НА ЗАНЯТКАХ СА СТУДЭНТАМІ-ЮРЫСТАМІ

Праца над тэкстам па спецыяльнасці — адзін з цікавейшых метадычных прыёмаў правядзення заняткаў са студэнтамі. Прычым, працаваць са спецыяльнымі тэкстамі можна як непасрэдна на занятках, так і прапаноўваць пэўныя заданні па тэкстах у якасці дамашніх.

Звернемся да разгляду пытання працы над тэкстам па спецыяльнасці ў студэнцкай аўдыторыі, разгледзім пэўныя праблемы і складанасці, якія ўзнікаюць менавіта пры перакладанні спецыяльных тэкстаў.

Пераклад як метада навучання, як правіла, дапамагае вызначыць, акрэсліць і прадэманстраваць студэнтам адну з галоўных праблем: не такім простым аказваецца працэс перакладання, як гэта здаецца на першы погляд.

Што відавочна адразу? Па-першае, у навучэнцаў, як паказала практыка, вельмі абмежаваны запас беларускай лексікі, па-другое, значныя праблемы назіраюцца па многіх тэмах, трывалае засваенне якіх прадугледжвалася ў школе, па-трэцяе, агульнаінтэлектуальны ўзровень сённяшніх навучэнцаў часам не вытрымлівае ніякай крытыкі. У сувязі з названымі вышэй прычынамі — вывад: самае простае, на першы погляд, перакладанне для многіх становіцца невырашальнай задачай. Неспрыяльныя, калі можна так сказаць, умовы, якія, на жаль (?), студэнты самі для сябе стварылі: недакладнае веданне або поўнае няведанне значэння слова, часам вялікія складанасці пры падборы слоў-сінонімаў у межах беларускай мовы, дрэнная арыентацыя ў правільным выбары пастаноўкі націску, блытаніна ў напісанні па-беларуску слоў запазычаных, няўменне правільна ўтварыць пэўныя граматычныя формы ці даць іх дакладны пераклад з рускай мовы. Усё пералічанае ні ў якой ступені не дапаможа навучэнцу добра справіцца з пастаўленай перад ім задачай.

Як бачым, прыступаючы да працы над перакладам, выкладчык павінен улічваць і тыя нюансы, пра якія было ўзгадана вышэй. Тым не

менш, план моўнай падрыхтоўкі будучых юрыстаў прадугледжвае ў якасці абавязковай працу над перакладам тэкстаў па спецыяльнасці.

Пры перакладанні спецыяльных тэкстаў на беларускую мову неабходна памятаць пра пэўныя асаблівасці:

У беларускай мове, у параўнанні з рускай, назіраецца несупадзенне родавай прыналежнасці пэўных назоўнікаў.

Скланавыя канчаткі назоўнікаў агульнага роду ў беларускай мове адрозныя. На гэтым моманце беларускамоўных асаблівасцей неабходна спецыяльна засяродзіць увагу навучэнцаў таму, што ў юрыдычнай літаратуры такія назоўнікі сустракаюцца даволі часта (сведка, забойца, дарадца: сведкай Грынай і сведкам Максімам; забойцам Івановым, але забойцай Івановай і да т. п.).

Неабходна трывала засвоіць правіла, адпаведна якому размяжоўваюцца групы назоўнікаў мужчынскага роду 2-га скланення, што ў родным склоне маюць канчаткі -а(-я) і -у(-ю).

Кароткія формы прыметнікаў і дзеепрыметнікаў вельмі рэдка ўжываюцца ў беларускай мове. Пры перакладзе спецыяльных тэкстаў па праве і юрыспрудэнцыі словы тыпу подготовлен, востребован, ограничен, обсужден, принят і г. д. сустракаюцца даволі часта, таму на дадзеную акалічнасць неабходна звярнуць асаблівую ўвагу студэнтаў.

Немагчымасць размежавання ў беларускай мове аманімічных форм дзеепрыметнікаў і дзеепрыслоўяў патрабуе перакладу сказаў са словазлучэннямі тыпу отвечающий студент, выступающий обвинитель, защищающий адвокат формай складаных сказаў: студент, які адказвае; абвінаваўца, які выступае; адвакат, які абараняе.

Для беларускай мовы не характэрныя зваротныя дзеепрыметнікі: собравшиеся для слушания дела люди; отличившиеся на этом процессе защитники; обвинявшиеся ранее преступники — паслоўна на беларускую мову перакласці нельга, найлепшы варыянт — форма даданых азначальных сказаў.

У рускай і беларускай мовах аднолькавыя па значэнні словы ў некаторых выпадках маюць разыходжанні ў дзеяслоўным кіраванні: дараваць хулігану — прастить хулигана; дзякаваць участковаму інспектару — благодарить участкового инспектора; прабачыць сведку за спазненне — извинить свидетеля за опоздание.

Як бачым, дзеясловы са значэннем ветлівасці ў беларускай мове кіруюць давальным скланам, а дзеясловы руху пры абазначэнні мэты дзеяння — вінавальным скланам з прыназоўнікам ца ці ў: пайсці па сведку, паслаць па следчага.

Такім чынам, пераклад спецыяльных тэкстаў як адна з форм практычных і лабараторных заняткаў у студэнцкай аўдыторыі дазваляе вырашаць адразу некалькі задач:

= пашырыць лексічны запас навучэнцаў (на ўзроўні агульнаўжывальных слоў і прафесіяналізмаў);

= прымусіць студэнтаў добра арыентавацца ў падборы сінонімаў, антонімаў, амонімаў, паронімаў;

- = замацаваць у свядомасці навучэнцаў добрае веданне граматычных норм беларускай мовы;
- = адпрацаваць на канкрэтных прыкладах правілы культуры маўлення і стылістыкі;
- = павысіць узровень прафесійнай адукаванасці і падрыхтаванасці;
- = узяць, несумненна, агульнаінтэлектуальны ўзровень асобы, якая ў хуткім часе атрымае дыплом аб заканчэнні вышэйшай навучальнай установы.

Г.А. Смалянка
Мінск (Беларусь)

СЛОВАЎТВАРАЛЬНЫЯ АСАБЛІВАСЦІ БЕЛАРУСКАЙ НАВУКОВА-ТЭХНІЧНАЙ ТЭРМІНАЛОГІІ

Неўпарадкаванасць словаўжывання і словаўтварэння найбольш выразна адчуваецца ў мове навукі і тэхнікі, у навукова-тэхнічнай лексіцы і тэрміналогіі.

Унутры кожнай тэрмінасістэмы фарміраванне тэрмінаў адбываецца ў адпаведнасці з канкрэтнымі словаўтваральнымі мадэлямі, характэрнымі для тэрміналогіі нацыянальнай мовы.

У цэлым тэрміналагічнае словаўтварэнне заснавана на сістэме беларускай агульналітаратурнай мовы. Яно адбываецца ў рэчышчы галоўных тэндэнцый агульналітаратурнага словаўтварэння, выкарыстоўвае ўсе магчымыя спосабы і мадэлі.

Аднак, узяўшы за аснову існуючыя ў беларускай мове спосабы і мадэлі словатворчасці, мова навукі выпрацоўвае сваю словаўтваральную падсістэму, падпарадкаваўшы яе патрабаванням і функцыям спецыяльнай лексікі і мовы навукі ў цэлым.

Адным з найбольш распаўсюджаных спосабаў стварэння любой тэрміналогіі з'яўляецца выкарыстанне агульнаўжывальных слоў у функцыі тэрмінаў.

Такімі словамі з новым тэхніка-тэрміналагічным значэннем з'яўляюцца: палец, зубец, глазок, калена, шэйка, кошка, муфэта. Шэраг такіх тэрмінаў першапачаткова афармляўся ў народнай размоўнай мове, а пасля ўжо ўкараняўся і ў навукова-тэхнічную літаратуру.

У некаторых выпадках тэрмін, які выражае пэўнае тэхнічнае паняцце, атрымлівае і другое дадатковае значэнне, як напрыклад словы — *вось* і *вал*, якія валодаюць то супадаючым, то адрозніваючым сэнсам.

У беларускай мове слова *вось* з'яўляецца яшчэ і часціцай.

Наогул беларускай навуковай тэрміналогіі ўласціва высокая ступень сінаніміі і мнагазначнасці.

Семантычнае тэрмінаўтварэнне — адзін з традыцыйных і на ўсім працягу развіцця мовы навукі прадуктыўны спосаб стварэння спецыяль-